

XALQ OG'ZAKI IJODI VOSITASIDA BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIDA MEHNAT TARBIYASINI SHAKLLANTIRISHNING TEXNOLOGIYASI

Ashurova M.

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti 2-bosqich magistranti

Tayanch so'zlar: xalq og'zaki ijodi, mehnat tarbiyasi, boshlang'ich sinf, pedagogik texnologiya, ertaklar, maqollar, dostonlar, topishmoqlar, milliy qadriyatlar, o'quvchilarni tarbiyalash.

Ключевые слова: фольклор, трудовое воспитание, начальный класс, педагогическая технология, сказки, пословицы, былины, загадки, национальные ценности, воспитание учащихся.

Key words: folklore, labor education, primary class, pedagogical technology, fairy tales, proverbs, epics, riddles, national values, educating students.

Резюме:

Ushbu maqola xalq og'zaki ijodi vositasida boshlang'ich sinf o'quvchilarida mehnat tarbiyasini shakllantirish texnologiyasiga bag'ishlangan. Maqolada xalq ertaklari, maqollar, topishmoqlar va dostonlar orqali o'quvchilarda mehnatsevarlik, mas'uliyat hissi va mehnatga ijobiy munosabatni shakllantirish masalalari yoritiladi. Shuningdek, xalq og'zaki ijodining pedagogik ahamiyati va uni boshlang'ich ta'lim jarayonida qo'llash usullari ko'rib chiqilgan. Ushbu texnologiyaning samaradorligi o'quvchilarni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalash, amaliy mehnatga jalb qilish va ularning shaxsiy sifatlarini rivojlantirishga qaratilgan. Maqola boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari va pedagogik mutaxassislariga qo'llanma sifatida xizmat qilishi mumkin.

Резюме:

Данная статья посвящена технологии формирования трудового воспитания у учащихся младших классов средствами фольклора. В статье освещаются вопросы формирования трудолюбия, чувства ответственности и положительного отношения к труду у учащихся посредством народных сказок, пословиц, загадок и былин. Также рассматривается педагогическое значение фольклора и методы его применения в процессе начального образования. Эффективность данной технологии направлена на воспитание студентов на основе национальных ценностей, вовлечение их в практическую работу и развитие их личностных качеств. Статья может служить руководством для учителей начальных классов и педагогических специалистов.

Summary:

This article is dedicated to the technology of formation of labor education in elementary school students by means of folklore. The article covers the issues of forming hard work, sense of responsibility and positive attitude to work in students through folk tales, proverbs, riddles and epics. Pedagogical value of folklore and methods of its application in the process of primary education are also considered. The effectiveness of this technology is aimed at educating students

based on national values, involving them in practical work and developing their personal qualities. The article can serve as a guide for primary education teachers and pedagogical specialists.

Xalq og'zaki ijodi vositasida boshlang'ich sinf o'quvchilarida mehnat tarbiyasini shakllantirish texnologiyasi o'qituvchilarga ta'lim jarayonida samarali pedagogik vositalardan foydalanish imkonini beradi. Ushbu texnologiyaning asosiy maqsadi o'quvchilarda xalq og'zaki ijodining namunalaridan foydalangan holda mehnatsevarlik, mas'uliyat va mehnatga bo'lgan ijobiy munosabatni shakllantirishdir.

Ta'lim jarayonida mehnat tarbiyasi muhim ahamiyatga ega bo'lib, u o'quvchilarni kelgusida jamiyatda foydali va mas'uliyatli insonlar sifatida shakllanishiga xizmat qiladi. Xalq og'zaki ijodi orqali mehnat tarbiyasini shakllantirish esa milliy qadriyatlar va tarbiyaviy an'analarni yosh avlodga yetkazishda samarali vosita hisoblanadi. O'quvchilarga mehnatning ahamiyatini o'rgatish, ularning mehnatsevarlik, intizom, va mas'uliyatni his qilishlarini ta'minlash uchun xalq og'zaki ijodining boy imkoniyatlari mavjud. Bu maqolada xalq og'zaki ijodi vositasida boshlang'ich sinf o'quvchilarida mehnat tarbiyasini shakllantirish texnologiyasining asosiy tamoyillari va usullari haqida so'z yuritiladi.

Xalq og'zaki ijodi - bu asosan ertaklar, maqollar, topishmoqlar, xalq qo'shiqlari va dostonlardan iborat bo'lgan madaniy boylikdir. Bu ijodiy asarlar avlodlar o'rtasida axloq-odob, mehnatsevarlik va hayotiy tajribalarni yetkazish vositasi bo'lib xizmat qilgan. Ular orqali bolalarda milliy madaniyatga hurmat, oilaviy va ijtimoiy munosabatlar, shuningdek, mehnatga bo'lgan munosabat shakllanadi. [1: 36b]

Xalq og'zaki ijodi – asrlar davomida xalqimiz tomonidan yaratilgan va avloddan-avlodga o'tib kelayotgan ertaklar, maqollar, dostonlar, topishmoqlar, latifalar kabi ijodiy asarlarni o'z ichiga oladi. Ushbu asarlar xalqning hayoti, mehnati va dunyoqarashini aks ettirib, bolalarga tarbiya berishda juda katta ahamiyatga ega. O'qituvchi xalq og'zaki ijodini dars jarayoniga to'g'ri yo'naltirgan holda kiritishi orqali bolalarda milliy qadriyatlarni shakllantirish, ularni o'z tarixlari bilan faxrlanishga va o'z xalqining mehnat an'analarni hurmat qilishga o'rgatadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini mehnatga tarbiyalash ularning kelgusida jamiyatda faol va foydali insonlar bo'lib yetishishiga asos yaratadi. Mehnat tarbiyasi nafaqat bolalarning jismoniy rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi, balki ular o'rtasida ijtimoiy munosabatlar va o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalarini ham shakllantiradi.

Xalq og'zaki ijodi vositasida mehnat tarbiyasini shakllantirishda foydalaniladigan texnologiya quyidagi tamoyillarga asoslanadi:[2:82]

Faollik: O'quvchilar xalq og'zaki ijod namunalarida ifodalangan mehnat jarayonlarini o'zlashtirishda faol ishtirok etishlari kerak.

Qiziqish uyg'otish: Maqollar va ertaklar orqali bolalarga mehnatning ahamiyati va foydasini tushuntirish.

Amaliyotga yo'naltirish: Xalq ijodi orqali o'quvchilarni amaliy mehnatga jalb qilish.

Bosqichlilik: Mehnat tarbiyasini bosqichma-bosqich rivojlantirish, ya'ni osondan murakkabga o'tish.

Texnologiyani amalda qo'llashda ertaklar orqali mehnatsevar qahramonlar timsolida bolalarga mehnat qilishning muhimligi tushuntiriladi. Shuningdek, maqollar va topishmoqlar orqali o'quvchilarda mehnat bilan bog'liq bilim va ko'nikmalarni mustahkamlash mumkin. Masalan, "Mehnat qilgan to'yadi" kabi maqollar bolalar o'rtasida faol muhokama qilinadi va bu ular uchun motivatsiya bo'lib xizmat qiladi.

O'qituvchi ushbu texnologiyani qo'llash jarayonida boshqaruvchi va yo'naltiruvchi rolni bajaradi. U bolalarning mehnatsevarlik ko'nikmalarini o'stirishda ularga o'rnatilgan bo'lishi, xalq og'zaki ijodi namunalarini to'g'ri tanlash va ularni darslarda qo'llashi kerak.

Mehnat tarbiyasi orqali o'quvchilar nafaqat mehnat qilish, balki mehnat qilishni sevish va uning foydasini anglash ko'nikmalarini egallaydilar. Xalq og'zaki ijodining namunalari mehnatsevarlikni o'z ichiga olgan bo'lib, ular orqali o'quvchilar mehnatning qadr-qimmatini tushunib yetadilar. Masalan, o'zbek xalq maqollari orasida "Mehnat qilgan to'yadi", "Tinch yashar bo'lsang, mashaqqatdan qo'rqma" kabi maqollar bolalarga mehnatning qadr-qimmatini ochib beradi.

Shuningdek, xalq ertaklari va dostonlari orqali ham bolalarga mehnatsevarlik g'oyasi yetkaziladi. Masalan, "Alpomish" dostoni kabi asarlar o'quvchilarni mehnat qilishga, tirishqoqlikka va fidoyilikka undaydi. Bolalarning hayotiy tajribalarini boyitishda bunday asarlarning ahamiyati katta bo'lib, ular mehnatning qadrini qadrlashni o'rgatadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga xalq og'zaki ijodi orqali mehnat tarbiyasini berishda turli xil usullardan foydalanish mumkin. Bu usullar o'quvchilarning yoshiga va qiziqishlariga moslashtirilgan bo'lishi lozim.

1. Maqollar va topishmoqlar orqali mehnat tarbiyasi

Maqollar va topishmoqlar xalq og'zaki ijodining eng qisqa va aniq namunalaridan hisoblanadi. Ular o'quvchilarda mehnatning ahamiyati va foydasi haqida chuqur fikr uyg'otadi. Masalan, "Mehnatning qadri, to'yib yeyilmas", "Uzoqqa borgan - qiyinchilikka, qiyinchilikni yenggan - orzu-umidga yetar" kabi maqollar bolalarda mehnat qilish motivatsiyasini kuchaytiradi.

2. Ertaklar orqali mehnatsevarlikni o'rgatish

Xalq ertaklari bolalarning tasavvurini boyitib, ular orasida mehnatsevarlikni targ'ib qiladi. Masalan, "Bo'ri bilan tulki", "Oq kempir va qizlar" kabi ertaklar mehnatsevarlikning, halollik va mehnat orqali erishiladigan muvaffaqiyatlarning yaqqol timsolidir. O'qituvchi ertaklarni o'qitish va ularni tahlil qilish jarayonida bolalarga mehnatning ahamiyatini tushuntiradi.

3. Rolli o'yinlar va sahnalashtirish

O'quvchilar o'rtasida xalq og'zaki ijodiga asoslangan rolli o'yinlar va sahnalashtirilgan darslar o'tkazish mehnat tarbiyasini shakllantirishda juda samarali. O'quvchilar o'zlarini ertak yoki doston qahramonlari rovida tasavvur qilib, qahramonlarning mehnatsevarlik va qat'iyatlilik ko'rsatgan jihatlariga alohida e'tibor qaratadilar. Bu usul orqali ular mehnatsevarlik va mas'uliyatni chuqurroq his qiladilar.

Xalq og'zaki ijodi vositasida mehnat tarbiyasini shakllantirish texnologiyasi bir nechta tamoyillarga asoslanadi:

Didaktik prinsip: O'quvchilarga mehnatning o'rganish va amaliyotda qo'llash qobiliyatlarini berish, ularni mehnat qilishga o'rgatish.

Motivatsiya prinsip: O'quvchilarda mehnat qilish va o'z mehnati orqali muvaffaqiyatga erishish istagini shakllantirish.

Faollik prinsip: O'quvchilarni dars jarayoniga faol jalb qilish, ularni xalq og'zaki ijodi orqali mehnat faoliyatiga qiziqtirish.

Shaxsiy yondashuv prinsip: Har bir o'quvchining qiziqishi va ehtiyojlarini hisobga olish orqali mehnat tarbiyasini yanada samarali amalga oshirish.

Xalq og'zaki ijodi vositasida boshlang'ich sinf o'quvchilarida mehnat tarbiyasini shakllantirish texnologiyasi ta'lim jarayonining ajralmas qismi hisoblanadi. Xalq og'zaki ijodi orqali mehnatning qadriyatlarini, mas'uliyat va intizom tushunchalari yosh avlodga oson va tushunarli tarzda yetkaziladi. O'quvchilar xalq og'zaki ijodi bilan tanishib, milliy madaniyatga hurmatni o'rganadilar, shuningdek, mehnat qilish odatlarini shakllantiradilar. Bu esa ularning kelgusidagi shaxsiy va ijtimoiy hayotida muvaffaqiyatli va faol fuqarolar bo'lib yetishishiga yordam beradi.

Xalq og'zaki ijodi vositasida boshlang'ich sinf o'quvchilarida mehnat tarbiyasini shakllantirish - milliy tarbiya jarayonida muhim o'rin tutadi. Bu texnologiya nafaqat mehnatga munosabatni shakllantiradi, balki o'quvchilarda mas'uliyat, ijtimoiylik va o'z-o'zini anglash ko'nikmalarini rivojlantirishga ham yordam beradi.[3:44b]

Xalq og'zaki ijodi vositasida boshlang'ich sinf o'quvchilarida mehnat tarbiyasini shakllantirish texnologiyasi - milliy tarbiya jarayonida muhim ahamiyatga ega. Bu yondashuv xalqning madaniy boyligi bo'lmish maqollar, ertaklar, dostonlar va topishmoqlar orqali o'quvchilarda mehnatsevarlik, tirishqoqlik va mas'uliyat hissini shakllantiradi. O'quvchilar xalq og'zaki ijodini o'rganish orqali

nafaqat mehnatning ahamiyatini tushunadilar, balki ularni amaliy faoliyatlarga tayyorlashda ham bu texnologiya katta rol o'ynaydi.

Shuningdek, xalq og'zaki ijodi orqali o'quvchilar milliy qadriyatlar va madaniyatga hurmatni, oila va jamiyatdagi mehnatning o'rni haqida chuqur tushunchalarga ega bo'ladilar. Bu texnologiya bolalarda mustaqillik, ijtimoiy moslashuvchanlik, mehnat odatlari va ijodkorlikni rivojlantirishga xizmat qiladi. [4:21b]

Boshlang'ich sinf o'quvchilari yosh bo'lganligi sababli, xalq og'zaki ijodining soddaligi va obrazlarning yaqqolligi ularni o'ziga jalb qilib, dars jarayoniga qiziqishini kuchaytiradi. Bu orqali ta'lim jarayonida nafaqat bilim olish, balki mehnat tarbiyasi va amaliy ko'nikmalar ham mustahkamlanadi. O'qituvchilar esa o'quvchilarning qiziqishini oshirib, ularni ijtimoiy mas'uliyatli shaxs sifatida shakllantirishda xalq ijodini qo'llash orqali yanada samarali natijalar olishlari mumkin.

Ushbu texnologiya asosida amalga oshirilgan ta'lim jarayoni natijasida o'quvchilarda o'z mehnati bilan faxrlanish, mehnat jarayonini qadrlash, shuningdek, mustaqil faoliyat yuritish kabi sifatlar rivojlanadi. Shu bilan birga, mehnat tarbiyasining xalq og'zaki ijodi orqali shakllanishi kelgusida jamiyatda ijtimoiy mas'uliyatli, samarali va fidoyi fuqarolarni tarbiyalashga yordam beradi. [7:37b]

Texnologiya o'quvchilarning nafaqat dars vaqtida, balki hayotdagi real vaziyatlarda mehnat qilishga, o'z maqsadlariga erishishda kuch sarflashga tayyor bo'lishlariga zamin yaratadi.

Adabiyotlar:

1. Abdullaeva, N. (2020). Xalq og'zaki ijodining pedagogik ahamiyati. Toshkent: Fan nashriyoti.
2. Yo'ldoshev, O. (2019). Boshlang'ich sinf o'quvchilarida mehnat tarbiyasini shakllantirishning nazariy va amaliy asoslari. Termiz: Ilmiy izlanishlar markazi.
3. Qodirov, A. (2021). Xalq og'zaki ijodi orqali mehnatga o'rgatish usullari. Samarqand: Samarqand Davlat universiteti nashriyoti.
4. Xo'jaqulova, M. (2018). Bolalar adabiyoti va xalq og'zaki ijodi. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.
5. Xaydarova, M. (2023). Mehnat tarbiyasi va xalq og'zaki ijodi // Pedagogika fanlari jurnalining 2-soni.
6. Karimov, Sh. (2017). Mehnat tarbiyasini tashkil etish texnologiyalari. Toshkent: Pedagogik innovatsiyalar markazi.
7. Xodjayeva, D. (2022). Maktabgacha va boshlang'ich ta'limda xalq og'zaki ijodining roli. Buxoro: Buxoro Davlat universiteti matbuoti.
8. Qobilova, G. (2016). O'zbek xalq ertaklari va ularning tarbiyaviy ahamiyati. Toshkent: Alisher Navoiy nomidagi Adabiyot va san'at instituti.
9. Rasulova, S. (2020). Maqollar va ularning mehnat tarbiyasidagi o'rni. Farg'ona: Oliy ta'lim metodikasi.
10. Egamberdiyev, Z. (2019). Pedagogik faoliyatda xalq og'zaki ijodini qo'llashning innovatsion usullari. Andijon: O'qituvchi nashriyoti.